

Цікаво, що керуючий банком, відомий чернігівський економіст Володимир Савченко спеціально з'їздив на руїни монастиря, що зовсім не входило в його обов'язки, і був вражений красою місця, благословенного Богом для монастиря.

... Віруючі люди кажуть, що в діаметрі 30 кілометрів будь-якого намоленого монастиря не буває інфекційних хвороб, менше шкідників садовини та городини. Була б тільки щира молитва і неперестанна.

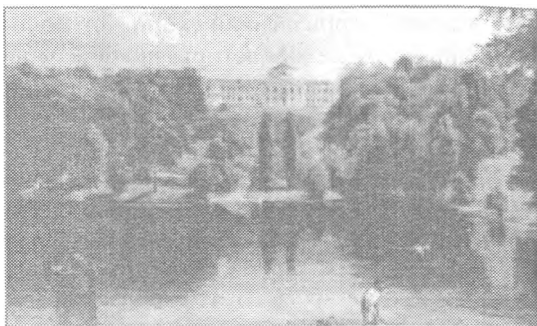
Василь Чепурний

ВЕЛИЧ І БІЛЬ КАЧАНІВКИ

Коли півчий двору Його Імператорської Величності Федір Каченовський у 1742 і в 1744 роках купував на Чернігівщині два хутори неподалік від містечка Іваниця, він, звісно, й уявити не міг, що мине час - і його земля стане знаменитою дворянською садибою, унікальним архітектурно-парковим ансамблем, місцем, де відпочиватимуть, насолоджуючись природою і привітністю Муз, такі митці, поети, вчені, як Василь Штернберг, Михайло Глінка, Ілля Репін, Микола Гоголь, Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Михайло Максимович, Дмитро Яворницький, Костянтин Петров-Водкін...

Качанівка... 260 років збігло з тих пір, як маєток Каченовського став називатися цим ім'ям. Позаду залишилося вже й ХХ століття, яке завдало садибі та найбільшому в Європі ландшафтному паркові жорстоких ран. Але й тепер, блукаючи осінніми алеями, милуючись нестаріючими красвидами, порушуючи своєю появою тишу порожніх залів палацу, відчуваєш довкола себе присутність тіней великих людей, неповторний подих СПРЕСОВАНОГО ЧАСУ. Час теперішній просякнутий тут минувиною, вічністю...

Поворотним в історії Качанівки був момент, коли її власником став генерал-губернатор Малоросії Петро Румянцев-Задунайський. Він і його нащадки володіли маєтком 38 років (1770-1808). Нові господарі розпорядилися збудувати тут великий кам'яний будинок, власне - палац, і закласти сад. Дворянській садибі належало виконувати не лише утилітарні функції: тут мала поселитися КРАСА. Мистецтву садів і парків, гар-

*Садиба Г.Тарновського у Качанівці
(Худ. В.Штернберг)*

монії природи й архітектурних споруд приділялося тоді, на межі XVII і XIX століть, велике значення.

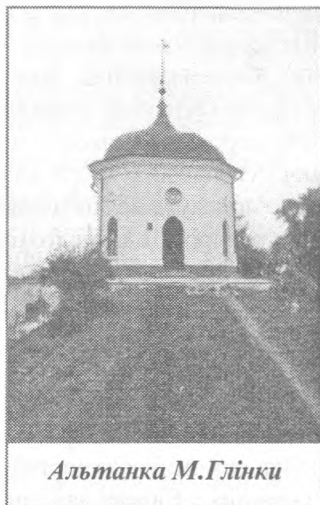
З 1824 р. і аж до самого кінця століття образ, дух Качанівки тісно пов'язані з іменами кількох поколінь Тарновських. Першим слід згадати Григорія Степановича Тарновського, людину, про яку залишили мемуарні свідчення

такі його поважні гості, як В.Штернберг, М.Глинка, Л.Жемчужников, Т.Шевченко... Григорій Степанович був "по вуха" закоханий у Качанівку: він постарався, щоб сад навколо палацу перетворився в регулярний парк, добудував церкву, насипав два острови у Майорському ставку, з'єднавши їх містком. В очах своїх гостей камер-юнкер Тарновський (він же - власник 9000 кріпаків) хотів постати людиною мистецтва - і саме в цій іпостасі інколи виглядав кумедно, хоча й справді-таки мав любов до музики, танців, колекціонував живопис, пишався власним оркестром.

Хоч як би там було, а саме Г.Тарновський став меценатом-добродійником для молодого художника з Петербурга Василя Штернберга, якого він щороку приймав у себе в Качанівці; для того ж М.Глинки, який у 1838 р., мандруючи Україною в пошуках юних співаків для російської столиці, надовго зупинявся в "пенатах" Тарновського. Кілька сторінок у своїх "Записках" Глинка присвятив саме Качанівці, її господарям та гостям. Цікавими є згадки славного російського музики про його "селекційну" роботу серед церковних хорів в українських містечках і селах (у Переяславі, писав він, "мы так безжалостно обобрали хор", що закінчилося це смертельною образою полтавського архієрея Гедеона); про учня Київської духовної семінарії Семена Гулака-Артемовського, якого теж забрали до Петербурга. Саме в Качанівці М.Глинка працював над оперою "Руслан і Людмила". Оркестр Григорія Степановича виконав два фрагменти з неї, в т.ч. й марш Чорномора, - і це було взагалі перше виконання твору!

У колі людей, про яких згадував Глинка, не раз з'являлися й Петро Скоропадський, сусід Тарновського, власник маєтку в Тростянці, і поет Віктор Забіла, на слова якого композитор написав пісні "Не щебечи, соловейку" та "Гуде вітер вельми в полі". Про ті далекі, сповнені творчого дерзання, приятельського спілкування та розваг дні й донині нагадує "альтанка Глинки", схожа здалеку на каплицю.

Минуло кілька років - і Качанівку вперше відвідав Тарас Шевченко (1843 р.). Про неї він почув ще в Петербурзі, з уст свого доброго друга В.Штернберга. Хоч сам Г.Тарновський і не викликав у поета якихось приязних почуттів, а проте були ж у Качанівці й дорогі йому люди, як, наприклад, Микола Маркевич, автор збірки поезій "Украинские мелодии" та "Истории Малоросии" в п'яти томах, яка щойно побачила світ, викликавши, до речі, невдоволення у законодавця тодішньої літературної моди критика Белінського. "Малороссия... истории... не имела... Малороссияне всегда были племенем и никогда не были народом, а тем менее - государством", - писав "несамовитий Віссаріон"... Рецензія Белінського з'явилася в п'ятому номері журналу "Отечественные записки" за 1843 р. і навряд чи вона пройшла повз увагу Шевченка, тим паче, що рівно рік перед тим у тому ж часописі Белінський так само зверхньо відгукнувся й на появу поеми "Гайдамаки".

Альтанка М.Глінки

Тут, у Качанівці, витав дух української предківщини, - втім, як і в Тростянці Скоропадського чи в Сокиринцях Галаганів. Історична пам'ять про Гетьманщину жила в цих садибах передусім як вельми важливий складник історії родоvodu. Нашадки гетьманів і козацької старшини по-своєму дорожили фамільною минувиною. Звісно, ніякими політичними мріями щодо колишньої слави тут і не пахло, все обмежувалося "вільнодумством у шинку" і певним національним декором. Народно-культурна, мовна українська стихія проникала в ці дворянські садиби, проте Т.Шевченко в українськості декого з "презавзятих патріотів" бачив переважно театралізовану сентиментальність, наголошуючи в поезії своїй на контрастах, на цілковитій соціальній занпащеності

довготерплячих і покірних "юродивих дітей", себто кріпосного люду довкола розкішних садиб із "готическими домами"... Все це варто пам'ятати, щоб уже тепер не піддатися спокусі спрощено-замилованого погляду на тих, хто залишав по собі справді-таки унікальні історико-культурні пам'ятки...

Зрештою, кожен наступний господар Качанівки був несхожим на свого попередника. Після Г.Тарновського маєток на 13 років (1853-1866) дістався його племіннику, Василю Васильовичу Тарновському (старшому). Кримська війна, смерть Миколи I, реформи Олександра II - бурхливі події середини століття не залишили байдужою цю розумну, винятково скромну й безкорисливу людину. Юрист за фахом, Василь Васильович метою свого життя вважав звільнення селян із кріпацтва. І таки чимало прислужився цій справі, працюючи в Редакційній комісії, створеній Олександром II для підготовки відповідних документів. За В.В.Тарновського (старшого) Качанівка змінилася мало. Громадські справи й меценатство були її власнику до душі значно більше, ніж будівництво й господарювання...

Зате його син, Василь Васильович Тарновський (молодший), взявся перетворити садибу в справжній Едем. Трьома головними пристрастями нового господаря, писав Д.Яворницький, були парк, колекція українських старожитностей і жінки. Йому і справді вдалося створити один із краших у Європі ландшафтних парків. Що ж до музею Тарновського (який, до речі, розміщувався в качанівському палаці), то наприкінці свого життя Василь Васильович усі скарби подарував місту Чернігову. Значна частина колекції пов'язана з Тарасом Шевченком, знайомством з яким Тарновський особливо дорожив, поезію якого знав і любив. Він навіть хотів, щоб прах Кобзаря був похований саме в Качанівці...

Ілля Рєпін написав портрет Василя Тарновського, на якому він зображений у гетьманському вбранні. Суворий і ладний вираз очей, довгі вуса, ліва рука на стволі козацької гармати... Тарновський хотів, щоб нащадки запам'ятали його саме таким... Помер він 1898 року, був похований у родовому склепі біля Аскольдової могили в Києві, поруч із сином. Громадянська війна і варварство радянських часів не залишили й сліду від місць останнього притулку усіх Тарновських.

Двадцять останніх років перед революцією Качанівка переходила до рук Терещенків, Урусових, Олевих, аж поки не стала банальним радянським санаторієм. Ще в 1915 р. художник К.Петров-Водкін, захоп-

Дзмишин

лений Качанівкою, писав у листі до дружини: "Уяви собі добре впорядкований парк на 700 десятин з величезними ставами й віковими деревами... А в центрі всього цього - замок на 76 кімнат, переповнений рідкісними меблями й мистецькими творами... Я пройшов по всьому будинку, як уві сні..."

*Садиба Г.Тарновського у Качанівці
(Худ. В.Доббі)*

Що написав би Петров-Водкін, якби потрапив до нинішньої Качанівки? Качанівка - це біль.

Вона ще й досі вражає своєю величчю і красою, але як понівечено романтичний витвір кількох поколінь у XX столітті! 1981 року унікальна садиба стала історико-культурним заповідником, який нещодавно, на початку 2001-го, отримав статус Національного. Не скажеш, що ознаки воскресіння тут не помітні: реставрується храм св. Георгія, приведено в порядок ліву фасадну частину палацу, кімнату "Ліхтарик", у якій жив В.Штернберг, парадну їдальню...

Усе це зроблено за кошти... Міністерства культури Вільної Землі Баварія. Свої зобов'язання німці виконали, а ось українська сторона... Друга половина палацу, яка мала бути відреставрована нами, так і залишилася в занедбаному стані.

У червні 1999 р. четверо членів родини Тарновських, які живуть за кордоном, спільно з Міністерством культури України створили Міжнародне товариство "Друзі Качанівки", сформовано опікунську раду, але справжньої зацікавленості Качанівкою з боку держави, громадських інституцій усе ж не відчувається.

Та що там говорити про великі проекти, коли навіть альбома чи буклета про Качанівку досі не видано! Все, що пропонують відвідувачам, - це кольорові листівки з фрагментами колишнього качанівського Едему. Добре ще, що хоч журнали "Родовід", "Пам'ятки України", альманах "Хроніка-2000", а також деякі газети ворують пам'ять, друкують цікаві архівні матеріали, нагадують про наші святі національні обов'язки...

Нинішня Качанівка віддзеркалює стан "соборів наших душ". Вона

багато чого пережила за свою історію, великі люди увічнили її в полотнах, поезія, листах, спогадах. Захована від велелюдних доріг, вона тихо чекає, продовжуючи випромінювати красу й велич. Тільки в тій її покаліченій величі є щось таке, що змушує твоє сумління здригнутися...

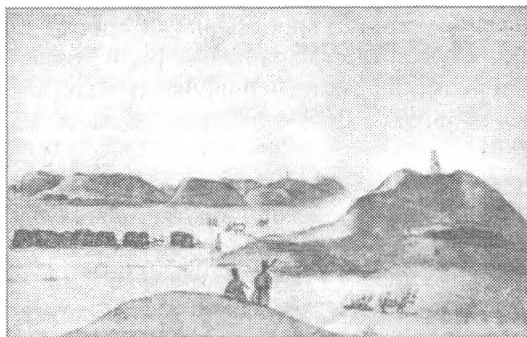
Володимир Панченко

СЕДНІВСЬКА ОСІНЬ

НЕЗРИМА СУВ'ЯЗЬ ВІКІВ

Седнів, давній Сновськ... Невидима нитка пам'яті углибає у віки проминулі, єднаючи історичною сув'яззю далекі й забуті події та покоління людей, котрі жили й живуть на цій землі. Чи то не вона о цій осінній порі із високих синіх небес снується над Сновом, над схилами старого парку, над полум'яними кленами і липами, кущами барбарису, між якими ти йдеш сьогодні самотніми алеями? Зупинися, оглянися з цієї осені у віки давно проминулі, що промовляють до тебе зараз тихим шелестом падаючого листа.

На терені Седнева люди жили у найдавніші часи, що засвідчують виявлені тут поселення епохи бронзи (а це II тисячоліття до нової ери) та скіфського часу, поселення ранньослов'янські і, звісно ж, сіверянські.

*Кургани під Седневом
(Худ. Т.Шевченко)*

В період Київської Русі Сновськ належав до найбільш укріплених міст-фортець на Подесенні, був центром літописної Сновської тисячі - територіальної адміністративної одиниці, до якої входили землі по річці Снов і правобережжю Десни до річки Мени. Городище того міста-фортеці розміщене у центрі Седнева на мису ви-